

OD REDAKCJI

Redakcja „Prac Filologicznych” oddaje Państwu tom LXXVII, który składa się z dwóch części. Część pierwszą stanowią artykuły poświęcone leksyce dotyczącej pożywienia we współczesnej i dawnej polszczyźnie ogólnej oraz w jej odmianach terytorialnych będące pokłosiem konferencji z serii Dialog Pokoleń. Część druga zatytułowana „Varia” zawiera artykuły o różnorodnej tematyce nadesłane przez badaczy reprezentujących różne ośrodki naukowe w Polsce. Całość tomu poprzedza biogram – wspomnienie o śp. Profesor Barbarze Falińskiej, wybitnej językoznawczyni, polonistce i slawistce, działaczce społecznej i oświatowej, zmarłej 13 marca 2022 r.

Tematyka związana z pożywieniem jest przedmiotem dwudziestu ośmiu artykułów, w których zostały zaprezentowane wyniki badań nad polską leksyką kulinarną prowadzonych przez językoznawców reprezentujących trzynaście polskich ośrodków naukowych.

Dyskusja poprzedzająca ich publikację odbyła się w czasie ogólnopolskiej stanowiącej część projektu „Dialog pokoleń 8” konferencji naukowej, która była zorganizowana w czerwcu 2021 roku z okazji jubileuszu 90. rocznicy urodzin Profesor Barbary Falińskiej, niestrudzonej organizatorki badań gwaroznawczych prowadzonych od kilkadziesiąt lat wspólnie z nauczycielami i uczniami. W ostatnim czasie Jubilatka interesowała się słownictwem gwarowym związanym z pożywieniem. Na temat zasięgów geograficznych wybranych nazw z tego pola leksykalnego wygłosiła referat na czerwcowej konferencji, wydała także dwa tomy z serii Słownictwo Ludowe Mazowsza, Podlasia i Suwalszczyzny, w których opisała warianty fonetyczne i morfologiczne kilkadziesiąt leksemów dotyczących przyrządzania posiłków, produktów, z których były przygotowywane w różnych częściach Polski północno-wschodniej, a także samych nazw potraw regionalnych często znanych już tylko najstarszym mieszkańcom tych okolic. Chciała, żeby artykuły składające się na LXXVII tom „Prac Filologicznych” utworzyły całość, którą można byłoby nazwać podróżą kulinarną po Polsce i częściowo ten cel został osiągnięty dzięki zebranych w tomie tekstom. Niestety, Profesor Barbara Falińska nie doczekała jego publikacji – odeszła 13 marca 2022 r. Oddając LXXVII tom „Prac Filologicznych” do rąk czytelników, zapraszamy zatem do odbycia językowej podróży kulinarnej

po Polsce, w której zabraknie głosu Profesor Barbary Falińskiej, inicjatorki tej nietypowej wędrówki, odbywanej zarówno w przestrzeni, jak i w czasie.

Jeśli chodzi o podróż w czasie, to zaczyna się ona od analizy leksyki zawartej w najstarszych polskich książkach kucharskich, do których odwołuje się w swoim artykule Renata Przybylska, badając kategorię kształtu w dawnych polskich przepisach kulinarnych. Z kolei najnowsze polskie słownictwo związane z pożywieniem analizują w swoich tekstach m.in. Małgorzata Witaszek-Samborska i Martyna Skrzypczak, badające nazwy potraw zweganizowanych, Jarosław Łachnik prezentujący neologizmy kulinarne zgromadzone w Obserwatorium Językowym UW, oraz Natalia Józwiak, która opisała pod tym kątem język blogów internetowych.

Co do podróży terytorialnej natomiast, to obejmuje ona swoim zasięgiem prawie całą Polskę od południa do północy i od wschodu do zachodu. Ilona Kulak przedstawia występujące na Podhalu ludowe nazwy roślin związane z pożywieniem, Jerzy Sierociuk analizuje kartę dań charakterystyczną dla jednej z wielkopolskich wsi, Halina Pelc opisuje codzienne pożywienie mieszkańców dawnej wsi lubelskiej, Katarzyna Sobolewska nazwy i skład posiłków w gwarach Warmii i Mazur, Magdalena Grupa-Dolińska nazwy pożywienia i napojów w gwarze chełmińsko-dobrzyńskiej, a Katarzyna Konczewska i Anna Kostecka-Sadowa prezentują badania dotyczące kresowego słownictwa kulinarnego.

Kilka artykułów zamieszczonych w tomie dotyczy nazw konkretnych potraw, używanych w różnych wariantach w całej Polsce albo tylko w określonych jej częściach. Należą do nich m.in. nazwa *zalewajka*, której występowanie w gwarach polskich opisał w swoim tekście Jerzy Reichan, nazwa *kołacz*, stanowiąca przedmiot analizy przeprowadzonej przez Emila Popławskiego, regionalne warianty nazwy potrawy przygotowywanej z ziemniaków, czyli *prażoki*, *prażuchy*, *prażucha* lub *porka*, które porównuje w swoim artykule Irena Jaros, nazwy używane przez mieszkańców wielkopolskich wsi, takie jak *obkład*, *skwarki* lub *skrzyczki* opisane w artykułach Justyny Kobus i Błażeja Osowskiego, a także nazwa *dziama*, wymieniona przez jednego z autorów z końca XIX w., którą przywołuje w swoim tekście Renata Kucharzyk i próbuje dociec, dlaczego ma ona tak wiele różnych ekwiwalentów w gwarach Pogórza. Nazwy wypieków cukierniczych opisuje z kolei Elżbieta Wierzbicka-Piotrowska, podkreślając związek między ich znaczeniem i tworzącymi je konstrukcjami składniowymi. Rozważania dotyczące konkretnych nazw opatrują autorzy często informacjami na temat wpływu języków obcych na polskie słownictwo kulinarne. Monika Buława opisuje pod tym kątem niemieckie pochodzenie nazw *jarmuż*, *warmuz* i *farmuga*, a Krzysztof Kołatka prezentuje wyniki badań dotyczących krajeńskich germanizmów kulinarnych, do których należą m.in. nazwy *antop*, *ćrulki* i *wintbojtel*.

W przeglądzie polskiego słownictwa związanego z pożywieniem nie mogło zabraknąć takich podstawowych słów odnoszących się do kulinariów, jak rzeczownik

chleb, którego analizę w świetle frazematyki gwarowej przeprowadziła Anna Tyrpa, czasownik *jeść*, którego opis w ujęciu etnolingwistycznym przedstawił Maciej Rak, a także pojęcia smaku, którego różne konceptualizacje obecne w powieściach Jerzego Pilcha zaprezentował Piotr Kładoczny.

Na drugą część „Varia” składa się sześć artykułów o zróżnicowanej tematyce. Marcin Jakubczyk opisuje odnaleziony prospekt wydawniczy *Dykcjonarza przysłów francuskich...* z 1782 r., formułując szereg uwag o XVIII-wiecznej (meta) leksykografii. Przedmiotem zainteresowania Anny Kapuścińskiej jest zagadnienie obrazowości tekstu w kulturze popularnej. Opracowanie Krzysztofa Maćkowiaka to z kolei ciekawe studium rozwoju zainteresowań historycznymi dokumentami zwerbalizowanej świadomości językowej Polaków. Artykuł Marioli Wołk zawiera analizę porównawczą znaczeń dwóch polskich wyrażen: *chwila* i *moment*. Aneta Wysocka natomiast na przykładzie frazy *Jeszcze w zielone gramy* podjęła zagadnienie interpretacji pod kątem treściowo-motywacyjnym chrematonimów frazematycznych szczególnego rodzaju, takich, które zostały utworzone od eponimów, czyli skrzydlatych słów. Ostatni z prezentowanych artykułów Bożeny Žilo jest poświęcony etymologii i motywacji przedwojennych urzędowych nazw miejscowości gminy Turgiele na Wileńszczyźnie.

Przedkładając Czytelnikom niniejszy tom „Prac Filologicznych”, życzymy wszystkim miłej lektury.

Halina Karas
Elżbieta Wierzbicka-Piotrowska